

SADRI MAKSUDI ARSAL

Demokrasinin Esasları

1945-1946 Tasvir Gazetesi Yazıları

İçindekiler

- Dünyada İki Türlü Hayat Telâkkisi Karşı Karşıya 3
- Demokrasi ve Hukuk 9
- Demokrasi ve Hürriyet 13
- Demokratik Seçim Usulünün Beş Mühim Esası 17
- İngiltere’de Demokrasinin Ruhi ve Tarihi Temelleri .. 21

Dünyada İki TürLü Hayat Telâkkisi Karşı Karşıya

Profesör Sadri Maksudi

Bugün dünyada iki türLü hayat felsefesi, iki türLü içtimaî hayat reçetesi mücadele halindedir ve bu mücadele çok had bir safhaya girmek üzeredir. Bu hayat telâkkilerinden biri medeni beşeriyetin bütün ananevi kıymetlerini, bütün yüksek felsefî hukukî prensiplerini kabul eden siyasî hürriyet ve hukukî müsavat esaslarına dayanan bir cemiyet telâkkisidir. İkincisi madde ve maddedeki kuvvetlerden¹ başka bir varlık tanımayan, fakir amele sınıfının diktatörasına² ve müşterek mülkiyet esasına kurulmuş bir cemiyet telâkkisidir.

Bunlardan birinin ismi liberal demokrasidir. Bu içtimaî felsefenin gerçekleşmiş şeklinin en bariz misali Birleşik Amerika Devleti'nin teşkilatıdır. İkincisinin ismi komünizmdir. Bu içtimaî idealin az çok gerçekleşmiş şekli bugünkü Rusya'daki teşkilattır. Bu iki içtimaî felsefenin her ikisinin de istinat ettiği felsefî esaslar vardır. Biz bu makalede bu iki içtimaî telâkki arasındaki farkları tebarüz ettirmeğe çalışacağız.

Milletlerin tarihinde görülen hâdiseler sosyolojik bakımdan tetkik olunduğu zaman bir hakikat inkâr edilemeyecek bir şekilde göze çarpıyor. Bu hakikat şudur: *Milletlerin içtimaî ve tarihî hayatı iki nevi âmilin tesiri altında inkişaf ediyor: 1. Manevî ruhî âmiller: Dinî tesirler, felsefî cereyanlar, ilimler, ilmî hakikatler³ Tabî ve felsefî âmiller: Milletlerin yaşadığı muhitin iklimi, tabî ve iktisadî şartları.*

Bütün bugünkü ve tarihî milletlerin -en iptidaî milletler dahi dahil- fikir cereyanları[nın] en mühim tesiri altında yaşamış ve inkişaf etmiş olduğunu görüyoruz. İdealist mütefekkilere göre fertlerin hayatında ruh, ruhî hayat insanın cismanî hareketlerinde hâkim olduğu gibi milletlerin hayatında da ruhî, fikrî âmiller, yayılmış ideolojiler, fikir cereyanları ilk mühim âmillerdir. Beşeriyet içinde yalnız maddî âmillerin tesiri altında yaşayan milletler görülmediği gibi, münhasıran manevî âmillerin etkisi altında yaşayan milletler de görülmemiştir. Beşeriyeti yürüten, milletleri tekâmüle sevkeden âmiller büyük fikirler, büyük ideal ve ideolojilerdir. Hayır, adalet, insanın bizatihi bir kıymet olması, fertlerin tabîî hakları, fertlerin hürriyeti, fertlerin müsavata, ruh, ruhun bakası gibi yüksek fikirler beşeriyetin kültürce yükselmesinde, gelişmesinde çok büyük rol oynamış fikirlerdir.

Beşeriyet hayatında mühim rol oynamış fikirler, bu yukarıda saydığımız fikirlere münhasır değildir. Her devirde medenî milletler içinde zuhur eden büyük şahsiyetler, büyük mütefekkilere

¹ [Metinde "kavimlerden". Yazıdaki "madde ve maddede mündemiç kuvvetler" kullanımı esas alınarak düzeltildi].

² ¹¹² [Metinde iki yerde "diktatura" şeklinde geçiyorsa da daha çok "diktatöra" şeklinde yazmıştır].

³ Bundan sonra bir satır düşmüştür.

ortaya yeni yeni fikirler, yeni yeni idealler atmışlardır. Beşerî kültürün inkişafı bu yeni fikirler, yeni görüşler, yeni idealler sayesinde vuku bulmuştur.

İdealistlere göre beşeriyet tarihinde felsefî ve ahlakî fikirlerin oynadığı rolü hiçbir tabî veyahut iktisadî âmil oynamamıştır. Emperyalistlerin bu görüşü metafizik görüşlerle iltibas ettirilmemelidir. Tamamı ile positivist, müsbet görüşlü idealistler dahi bu fikirdedir. Her ifade edilen ortaya atılmış fikir gerçekleşmek isteyen bir dinamik kuvvettir; misal için siyasî hürriyet milletin hâkimiyeti fikrini alalım. Bu fikir yüz elli yıl önce ancak mütefekkirler tarafından ortaya atılmış bir idealden ibaretti. Fakat bu ideal aynı zamanda Avrupa milletleri için bir siyasî programdı, yani bu kelimelerle ifade edilmiş fikirde bir siyasî program mündemiçti. Bu siyasî ideal, bu fikir kendisinde mündemiç kuvvet sayesinde Avrupa milletlerinin siyasî inkişafında en müessir âmil olmuştur.

I. İdealist Demokratların Hayat Telâkkisi

Bugün Avrupa'da idealistlerin siyaset sahasındaki fikirleri, içtimai felsefeleri işlenmiş, tebellür etmiş bir halde bulunuyor. Bu idealist ve demokratik felsefe kabataslak şöyle hulâsa edilebilir: İnsan (her fert) bizatihi bir kıymettir. Ferdin hiç kimse tarafından nez'edilmesi caiz olmıyan tabî hakları vardır. Fert üzerinde hiç kimsenin, hiçbir müessesenin bu cümleden devletin dahi tahakküm hakkı yoktur.

Ferdin istediği şekilde yaşamak, istediği şekilde düşünmek, istediği şekilde inanmak, istediği şekilde çalışmak, istediği mesleği intihap etmek hakkı vardır. Bütün bu sahalarda fert tamamı ile hürdür ve hür olmalıdır. Ferdin hürriyetinin yegâne hududu diğer fertlerin hürriyetidir. Devletin salâhiyeti mutlak değildir. Onun vazifesi fertler arasında vuku bulması mümkün çarpışmalara, bir ferdin diğer ferdin hürriyetine tecavüzüne mani olmaktan ibarettir.

Devlet ahalinin, fertlerin efendisi değil ancak hâdimidir. Devlet idaresine sınıf, cins ve servet farkı gözetmeksizin bütün reşid vatandaşlar iştirak etmelidir. Hâkimiyet bütün halka aittir. Hususi mülkiyet tabî ve faydalı bir müessesedir. Mülkiyet faaliyet ve içtimâî inkişaf âmil[i]dir. Fakat mülkiyet hakkı da mutlak değildir. Bu haktan istifade şekilleri makul kanunlarla tanzim edilmelidir. Bu haktan suiistimallere imkân bırakmamalıdır. Servetin mahdut ellerde temerküzü, birikmesi zararlıdır, buna mâni olmak bir zarurettir. İnsanın maddî hayatından başka bir ruhî hayatı vardır. Bu sahada fikirlerin, kanaatlerin, inanların büyük rolü vardır. Fikir, vicdan sahaları tamamı ile serbest olmalıdır.

İşte bu hayat telâkkisi, bu içtimâî ideal liberal demokrasi hâkim olan camiaların görüşüdür. Bu içtimâî ideali gerçekleştiren devletin en parlak misali Amerika'nın Birleşik Devletleridir.

II. Marksistlerin Hayat Telâkkisi

Bu ideal ve liberal görüşün tam zıddı olan görüş on dokuzuncu asrın en büyük maddiyetçi mütefekkir olan Karl Marks'ın (1818-1883) görüşüdür. Marks'a göre felsefî fikirlerin, dinî telâkkilerin, umumiyetle ideallerin beşeriyetin tarihî hayatında, içtimâî teşkilatında hiçbir rolü yoktur. Beşeriyet tarihinde, içtimâî hayatta yegâne müessir olan âmil *iktisadî âmildir, yani maddî hayat vasıtalarını istihsal usulleridir*. Bütün diğer hâdiseler, hukukî hayat, siyasî hayat, bütün

kültür mahsulleri -felsefî hayatlar, dinler, ilimler- hepsi iktisadî temel üzerine kurulmuş binalardır (*überbau*). Hattâ insanların şuuru dahi istihsal usullerinin insan kafasında inikâsından başka bir şey değildir. Karl Marks'ın bu telâkkisi tarihî bir maddiyetçilik (*matérialisme historique*) ismi ile malûmdur. Bugün bu görüş muzır Marksistlere münhasır kalmayıp bütün dünyada Marksist amelenin de akidesi ve hayat telâkkisi olmuştur.

Karl Marks'ın 1848'de neşrettiği, bütün dünya amelesine hitap eden *Komünist Manifest* ismi ile malûm beyannamesi Marks'ın talimini kabul edenler için bir mücadele programı idi. Bu manifestde mücadele usulleri gösterildiği gibi Marks'ın hayat telâkkileri de kısaca izah edilmişti. Bu beyanname amele muhitlerinde çok derin izler bıraktı. Avrupa'da amele hareketleri tarihinde bir dönüm noktası oldu. O zamana kadar katî bir programdan, beynelmilel otorite sahibi bir şeften mahrum olan dünya amelesi Marks'da bir şef, onun taliminde bir hayat programı buldu. Birçok amele teşkilâtı Marks'ın beyannamesindeki fikirleri ancak bir mücadele programı olarak değil, münakaşa götürmez hakikatler, inanılması lâzım akideler gibi kabul ettiler. Bu andan itibaren Avrupa'da sosyalizm, Marksizm şeklinde yayılmağa başladı. Marksizm vasıtası ile hayata maddiyetçi bakış Avrupa amelesi arasında yayıldı. Sosyalist amele sınıfı dinî telâkkilerden, millî ananelerden yavaş yavaş uzaklaştı. Avrupa amelesi arasında hıristiyanlığın hâkimiyeti zail oldu. Hıristiyanlıkla beraber bu dine istinat ettirilmiş ahlâk da gevşedi.

Hıristiyanlık ve Hıristiyan ahlâkı yerine Marksistler yeni akideler ikame etmeğe çalıştılar.

1. Bu akidelerin en mühimi maddiyatçılık esası idi. Marksistlere göre ruh, ruhun bakası, basübadelmevt gibi dinî ve felsefî mefhumlar birer hayal ve hurafeden ibarettir. Mevcudiyeti muhakkak olan ancak madde ve maddede mündemiç kuvvetlerdir. Bunun haricinde hiçbir şey yoktur. Her şey maddenin inkişafı mahsulüdür.

2. Marksizmin ikinci mühim akidesi de *sınıf mücadelesi* idi. Her devirde sınıflar hâkimiyet için mücadele etmişlerdir. Sınıf mücadelesi bir içtimaî kanundur. Belgan? [Önce] asiller hâkimler[d]i, sonra sermaye sahipleri, burjuvazi hâkim oldu. Bundan sonra hâkim olacak sınıf farkı? "*proletariat*"tır, amele sınıfıdır. Bugün amele sınıfı zengin sermaye sahipleri tarafından istismar edilmektedir. Teşkilât yaparak sistemli bir şekilde kapitalistlerle mücadele etmek amele sınıfının vazifesidir. Mücadele amansız olmalıdır, istikbalde hâkimiyet amele sınıfına geçecektir. Bu mücadele kapitalist rejim zail oluncaya kadar devam edecektir.

3. Üçüncü mühim akide proletaryat diktatörası idi. Bugünkü her ferdi devlet idaresine iştirak ettiren liberal ve demokratik devlet hakikatte burjuvazinin emellerine hizmet eden bir devlettir. Bu devlet burjuvazinin elinde bir tahakküm vasıtasıdır. Devlet idaresi proletaryat eline geçmelidir. Devlet idaresi proletaryatın inhisarı olmalı. Demokratik devlet yerine proletaryat diktatörası kaim olmalıdır. Zenginler, sermaye sahipleri devlet idaresinden uzaklaştırılmalıdır.

4. Marksizmin dördüncü mühim akidesi de müşterek mülkiyet esasıdır. Bütün servet kaynakları, bütün istihsal vasıtaları sosyalist camia efradının müşterek mülkî (*sic.*) olmalıdır. Umumî servetten her fert ancak çalışması nisbetinde istifade edebilmelidir. Kapitalin mahdut ellerde toplanması tedrici surette müşterek mülkiyet usulüne ulaştıracaktır.

5. Beşinci mühim akide beynelmilelilik esası idi. Bütün dünya proletaryatı menfaatleri mütesanit olan bir küldür. Milliyet esası sosyalist amelenin birleşmesine mâni olan âmildir.

Milliyet esası yerine beynelmilellik esası (*internationalisme*) kaim olmalıdır. Marksizmin esas temelleri bundan ibarettir. Marks'ın beyannamesi bütün dünya amelesine hitap ediyordu, bütün dünya amelesinin birleşmesini tavsiye ediyor, bu suretle tıpkı Katolik dini gibi marksizm de bütün dünyaya yayılmak, cihanşümül bir hayat telâkkisi olmak emelini taşıyordu.

Son seksen yıl zarfında marksizm hakikaten dünyaya yayıldı. Son bir asır zarfında hiçbir cereyan, hiçbir talim dünyada Marksizm kadar rağbet bulmamıştır. Marksizmin yayılmasının sebepleri pek çoktur. Biz burada bunlardan uzun uzadıya bahsedecek değiliz. Zeylen şunu söyleyebiliriz ki, bu Marksizmin intişarının en mühim sebepleri ikidir:

1. Biri Kontinantal Avrupa'da hâkim burjuvazinin hodbinliği ve ahlâkî sukutudur. Burjuvazi Avrupa beşeriyetinin tarihî inkişafının mecburi kıldığı iktisadî ıslahatı yapmak lüzumunu kavramıyor, bu ıslahatı yapmak istemiyordu. Aynı zamanda bu burjuvazinin anevî ahlâkı da gevşemişti. Burjuvazinin ne hıristiyanlığı samimi idi, ne de beşeriyet tarihinde müsbet rol oynamış yüksek felsefî ve ahlâkî prensiplere sadakati tamdı. Burjuvazinin hayatında yegâne muharrik kuvvet menfaat, zevk ve safa olmuştur.

2. İkinci âmil, Avrupa'nın idealist münevverlerinin gafleti, felsefî basiretten mahrum bulunması idi. Emperyalist münevverler, ciddi bir fikir cereyanı yaratarak, ellerindeki maneî vasıtaları kullanarak sermaye sahiplerini iktisadî ıslahatı yapmağa mecbur etmek için çalışacakları yerde amele sınıfı ile sermayecilerin mücadelesi karşısında lâkayt seyircileri oldular. Emperyalist münevver maddiyatçı hayat görüşünü mağlup etmek için idealist felsefenin mahiyetinde mündemiç üstünlük, bu felsefenin bizatihi rüçhanı kâfi gelecektir zannediyorlardı. Bu burjuvazinin hodbinliği, ahlâkî sukutu ve emperyalist münevverlerin ihmali neticesinde Marks'ın hayat telâkkisi Avrupa memleketlerinin hepsinde az çok yayıldı. Fakat hiçbir memleketde Marksizm Rusya'daki kadar rağbet görmedi. Bir zaman geldi Rusya'nın hemen hemen bütün münevverleri Marksist oldu.

İki Hayat Telâkkisi Karşı Karşıya

Avrupa bu vaziyette iken Birinci Dünya Harbi patladı. Eğer bu harbe Kontinantal Avrupa burjuvazisine nisbetle ahlâkı çok daha sağlam kalmış olan Anglo-Saksonlar müdahale etmiş olmasalardı Birinci Cihan Harbi, Fransa ve Almanya burjuvazisinin mağlûbiyeti, Marksizmin zaferi ile neticelenecekti. Fakat bu Birinci Cihan Harbi neticesinde Avrupa'nın büyük devletlerinden birinde, Rusya'da Marksizm yerleşti. 1917'de mağlûp olan Rusya'da Rus komünistleri (bolşevikler) bir ihtilâl yaparak siyasî iktidarı ele geçirdiler. Bu ihtilâlin başında bulunan Lenin'le Stalin Marks'ın hayat telâkkisine uygun olarak bir devlet kurmağa koyuldular. Marks'ın eserlerinin bugünkü kapitalist rejimin hukukî ve iktisadî teşkilâtını tenkit eden kısmı çok tafsilli idiye de, bu eserde müstakbel Marksist camiasının teşkilâtı hakkında sarih ve mufassal talimat bulunmuyordu. Onun için Lenin'le Stalin'in kurdukları

teşkilât Marksizm teşkilâtı olmaktan ziyade Lenin'le Stalin'in kafasından doğmuş orijinal bir teşkilâtı. Bununla beraber bu teşkilâta Marksizmin en mühim esasları gerçekleştirilmişti:

Bütün teşkilât maddiyetçilik esasına dayanıyordu. Onun için bolşevikler bidayette dinle mücadeleye giriştiler. Birçok yerde kiliseler, camiler, her türlü mabetler kapatıldı. Ruhanîler türlü

şekilde tazyik ve takiplere maruz kaldılar. Büyük şehirlerde dinsizler cemiyetleri (bunlara Allahsız cemiyeti ismini vermişlerdi) kuruldu. Eski, fertlerin hakları mevcudiyeti telâkkisine dayanan hürriyetperver hukuk yerine içtimâî vazifeleri kabul eden yeni kanunlar ikame edildi. Fertlerin tabîî hürriyetleri, hususî mülkiyet inkâr olundu. Sınıf mücadelesi esasına istinaden bütün mal sahiplerinin malları, evleri, paraları, malikâneleri, hulâsa her şeyleri müsadere olundu. Kendileri haklardan mahrum birer parya derekesine indirildiler.

1939'da İkinci Dünya Harbi başladı. Bu harbin de en yakın sebebi Alman emperyalizmi idi, diğer tabirle Almanya'nın komşu ülkeleri birer istismar sahası (*lebensraum*) haline indirmek arzusu idi.

İkinci Dünya Harbi başladığı zaman Avrupa'nın şarkında komünist partisi tarafından idare olunan 140 milyon nüfuslu Rusya vardı. Garpte şeklen başka olmakla beraber her ikisi kapitalistler tarafından idare olunan Almanya ile Fransa vardı. Bu iki memleketin her ikisinde demokrasi bozulmuş bir halde idi. Almanya'da Hitler'in istibdadı hâkimdi. Fransa da bir nevi siyasî buhran geçiriyordu. Fransa adedi gayrı tabîî bir şekilde çoğalmış partilerin mücadelesi yüzünden istikrarlı bir hükûmet teşkilinden âciz bir hale gelmek üzere idi.

Eğer İkinci Dünya Harbi'ne Anglo-Saksonlar iştirak etmemiş olsalardı Almanya'nın mağlûbiyeti bütün Avrupa için bir bolşeviklik şeklini almış olan komünistlik zaferi şeklini alacaktı. Bütün Avrupa'da Rus komünistliği şeklini almış olarak Marksizm yerleşecekti. Bu sefer dahi Avrupa'yı Anglo-Saksonlar kurtardılar. Fakat bu sefer ancak Avrupa'nın yarısını kurtarabildiler. Avrupa'nın şarki kısmı, Polonya, Şarki Almanya, Çekoslovakya, Macaristan, Rumanya, Bulgaristan, Yugoslavya bolşevik nüfuzu altına düştü. Bu memleketlerde siyasî iktidar bolşevik rejimi taraftarlarına geçti. Bugün Japon denizinden Garpte Almanya'nın ta göbeğine kadar ya doğrudan doğruya Rus bolşevik partisi hâkimdir veyahut Rus bolşeviklerinin nüfuzuna tâbi bolşevizm esaslarına taraftar zümreler hâkimdir. Anglo-Saksonlar sayesinde kurtarılmış garbî Avrupa'da ise idealist felsefeye dayanan liberal demokrasi taraftarları hâkimdir.

Bugün Avrupa'da liberal demokrasi rejiminin taraftar ve hamileri İngilizlerle Amerikalılardır. Bilhassa Amerikalılardır. Harp neticesinde, Avrupa'nın tam ortasında karşılaşan zahirde Amerikalılarla Ruslardı. Hakikatte ise karşılaşan idealist felsefeye müstenit demokrasi rejimi ile maddiyetçi felsefeye dayanan Rusya'yı proletaryat namına idare eden komünist partinin diktatörası rejimdir. Bugün, Avrupa ortasında karşı karşıya bulunan Anglo-Saksonlarla Ruslar değil, iki birbirinden her bakımdan farklı hayat telâkkisidir. Biri, yukarıda işaret ettiğimiz gibi manevî kıymetleri, fertlerin tabîî haklarını, siyasî müsavatını, siyasî hürriyetini, halk hâkimiyetini kabul eden, devlet içinde herkese müsavi haklar veren, dünyada milletlerin hayat hakkını tanıyan, garp milletlerinin felsefî ve ahlâkî ananelerine hürmet eden, Amerika'nın liberal ve demokratik telâkkisi. Diğer fertlerin haklarını camia mülâhazalarına feda eden, demokrasi yerine proletaryat diktatörasını ikame etmek isteyen Rus bolşeviklerinin telâkkisi.

Bu iki, telifi hiçbir zaman kabil olamayacak derecede birbirinin zıddı olan hayat telâkkilerini temsil eden Anglo-Saksonlarla Ruslar müşterek düşmanları mağlûp edinceye kadar biri diğerinin yüzüne bakmağa, felsefî ve siyasî simasını tetkik etmeğe fırsat bulamamışlardı. Ancak şimdi harp durduktan, harp hamle ve heyecanları geçtikten sonradır ki biri diğerinin hakiki felsefî ve siyasî simasını görmeğe başladı. Şimdi eski harp arkadaşları anladılar ki, müşterek

düşmanla mücadele senelerinde çok yakın gibi görünen harp arkadaşları birbirinden ne kadar uzakmış! Amerikalıları, bolşeviklerin bütün yakın ve uzak komşu milletleri siyasî nüfuzları altına almak temayülü, hiç uzlaşma kabul etmeyen siyasetleri şaşırttı. Rusları, Amerikalıların liberal ananelere bağlılığı, demokrasi rejimine sadakatini Avrupa'da da her yerde demokratik rejimin hâkimiyetini temin için birçok şeyleri göze almaları ihtimali hayrete düşürdü. Bugün her iki taraf hayret içindedir. Fakat her iki taraf hayretini izhardan, vaziyeti olduğu gibi ifadeden içtinap etmektedir. Amerikalılar bolşeviklerin idare usulünün bir diktatöre olduğunu bildikleri halde Rusların demokrat olduğuna inanır gibi hareket ediyorlar.

Ruslar Amerikalıların siyasî görüşlerinin, siyasî rejimlerinin kendi bolşevik görüşlerinin, kendi rejimlerinin taban tabana zıddı olduğunu pekâlâ bildikleri halde bunu itiraf etmekten itina ile kaçınıyorlar. Bilâkis Amerikalılara hiç gülmeksizin biz de demokratız, rejimlerimiz aynıdır, diyorlar. Bu riyalı nezaket yarışı ne kadar zaman devam edecekti? Bunu bilmiyoruz. Fakat emperyalist ve hürriyetçi cereyanla maddiyetçi ve diktatöre taraftarı cereyanın mücadelesi karşısında hiçbir fert, hiçbir millet lâkâyt kalamaz. Hem fertler için hem milletler için bu iki cereyan, bu iki hayat görüşü arasındaki felsefî ve fikrî farkları derinden kavramak ve ona göre bir ruhî durum almak bir zarurettir, bir vazifedir.

DEMOKRASİ VE HUKUK

Demokrasinin hukuki esasları

Bir müddetten beri gazetelerde demokrasiden çok bahis olunmaktadır. Bu mevzu şüphesiz çok mühim ve çok hayati bir mevzudur, üzerinde ne kadar durulsa yerindedir, çünkü:

Fertlerin hürriyeti, milletin hâkimiyeti esaslarına dayanan hukuki nizam insanlığın binlerce yıl süren acı ve ıstıraplı tecrübelerinden sonra keşfedebildiği en makul, en mantıkî ve en âdil bir içtimaî nizamdır.

Demokratik nizamın hayata tamamı ile gerçekleşmesi bütün medenî milletler için hayırdır, bir idealdir.

Matematik sahasında Euklidis'in vazettiği hendese ne ise, devlet idaresi ve hukukî ve içtimaî teşkilat sahasında demokrasi esasları da odur: Nasıl bütün beşeriyet aynı hendeseyi kabule mecbursa, bütün yaşamak ve gelişmek isteyen medeni milletler için de demokrasi esaslarını kabul etmek bir zarurettir, hayat ve inkişafın şartıdır.

Herhangi bir milletin bu esasları ihmalî veyahut kayıtsız ve şartsız tatbik etmekte tereddüt etmesi bir hatadır, milletin geleceği ve inkişafı yakından zararlıdır.

Diğer taraftan herhangi bir milletin ferdi düşünce merkezi olan talimlerin tesiri altında şuurla bu esaslardan inhiraf etmesi bir delâlettir milletin, bedeni ve fikri inkişafını durduran ve felce uğratan bir felakettir biliyoruz, demokrasinin aleyhinde de birçok mugalatalı fikirler ileri sürülmüştür ve sürülmektedir. Fakat demokrasinin aleyhinde söylenen söz ve fikirlerin hiçbirisi esaslı ve bitaraf düşüncelere dayanan fikirler değildir. Bu fikirler ya doğrudan doğruya milletleri istibdatla idare etmek isteyen müstebit hükümdarların veyahut menfaatini bir müstebite dayanmakta fayda gören, kendi ve müstebitin menfaatini illetlerin hürriyet ve zararına tercih eden hazin simaların fikirleridir.

Medeni beşeriyetin bugünkü seviyesinde milletler için, mutasavver olan yegâne hukuki nizam demokrasidir. Bugünkü münkeşif fertlerden mürekkep medeni milletler ne müstebit bir hükümdarın ve ne de mahdut bir zümrenin elinde tabîî hürriyetlerinde ve rey haklarından mahrum bir nim esir sürüsü halinde yaşamayı kabul edemezler. Bugün dünyada hiçbir kuvvet medeni milletleri siyasi kölelere derecesine indiremeye muvaffak olamaz. Asırlarca süren tecrübe ve uzun mücadeleden sonra demokrasi usulünü keşfetmiş milletler bu hissiyata müstenit içtimai nizamdan vazgeçemezler. Eğer herhangi bir kuvvet beşeriyeti demokratik nizamdan mahrum etmeye muvaffak olsaydı -ki buna imkân yoktur- bu beşeriyet için bir zulüm, zulmün ve medeni inhitat

devrinin başlangıcı olurdu. Beşeriyet ortaçağlardan daha karanlık bir içtimaî ve hukukî esaret devrine girmiş olurdu.

Bugünkü beşeriyet için yegâne gelişme ve yükselme yolu demokrasi yoludur.

Eğer bu makalelerin çerçevesi müsait olsaydı, bu fikirleri teyit için pek çok beşeriyetin mazisinden alınmış misal ve deliller gösterilebilirdi.

Bugün insanlığı seven, milletlerin hürriyetini isteyen bütün siyaset adamlarının ve bütün münevverlerin ahlaki ve içtimai vazifesi milletlerin demokrasi yolunda yürümesini temine hizmettir. Ne mutlu milletimiz gibi yüksek demokrasi esaslarının gerçekleşmesi yolunda hızlı adımlarla ilerleyen milletlere!

Demokrasi fertlerin hürriyeti ve halkın hâkimiyeti esaslarına dayanan bir hukuki nizamdır, dedik.

Demokratik devletlerde demokrasinin temeli olan bu iki kıymet 1) fertlerin hürriyeti ve 2) milletin hâkimiyeti ne gibi hukukî esaslarla temin olunmuştur?

Demokratik devletlerde ferdi hürriyet ve halk hâkimiyeti iki yüksek hukuki esas sayesinde sağlanmıştır. Bu esaslar şunlardır:

1) Fertlerin hayat ve inkişafı için zaruri olan hürriyetlerin devlet tarafından fertlerin birer hakkı olarak tanınması esası.

2) Devlet idaresinin her sahasında kanunların mutlak bir surette hâkimiyeti esası.

Demokrasilerde fertlere devletin (hukukun) birer hak olarak tanındığı hürriyetleri biz üçe taksim edebiliriz: 1) Ferdî tabii haklar, 2) içtimaî haklar, 3) siyasî haklar.

I. Ferdî tabii haklar - Demokratik hukuk sistemleri fertlerin tabii cihetlerine tekabül eden tabii hakların mevcudiyeti esasına istinat eder. Diğer tabirle demokratik hukuk fertlerin tabii hürriyetlerini birer hak olarak kabul eder. Demokratik hukuk ferdin hürriyetine diğer fertlerin tecavüzünü menetmekle kalmaz, devletin dahi bu hürriyetlere tecavüzünü meneder.

Demokratik devlette fertlerin tabii hakları anayasalarda tespit edilir. Bu tabii hak olarak tanınmış hürriyetleri devlet adi kanunlarla ilga dahi edemez. Anayasa adi kanunlardan yüksek kanunlar addolunur. Bunları herhangi bir parlamentonun adi ekseriyeti de tadil veya ilga edemez.

Devlet otoriteleri tıpkı alelâde fertler gibi şahısların anayasa ile tespit ve tasdik edilmiş haklarına hürmete mecburdur.

Fertlerin tabii hâkları nelerdir? - Ferdin istediği şekilde düşünmek, istediği şekilde inanmak, istediği şekilde yaşamak, istediği mesleği intihap etmek, hiç kimse tarafından tecavüze

maruz olmamak, istediği mahallede oturmak gibi, insanın maddî ve manevî hayat ile bağlı hürriyetleridir. Bunlar malum olduğu veçhile, hukuk lisanının, vicdan hürriyeti, fikir hürriyeti, seyahat hürriyeti, meslek hürriyeti, şahsî masuniyet terimleri ile anılır.

Bunlar demokratik devletlerde fertlerin malik oldukları en mühim hürriyetleridir.

II. Demokratik devlette fertlerin haiz oldukları ikinci nevi haklar içtimai haklardır. İçtimai hakların mevzuu herhangi bir şekilde ferdin cemiyet hayatına tesiridir. Onun için içtimai hakkı camia hayatına tesir icra etmek hürriyeti diye tarif etmek de mümkündür.

Bu haklara misal olarak söz hürriyetini, matbuat hürriyetini, toplantılar yapmak hürriyetini, cemiyetler teşkil etmek hürriyetini, mektep açmak, talim ve tedarik etmek hürriyetlerini gösterebiliriz.

Demokratik hukuk sistemleri, fertlere bütün bu hürriyetleri de tanımıştır. Camiaların medeni inkişafı için, fikir neşri, ilim neşri, fikir mübadelesi, türlü faaliyet sahalarında teşriki mesai için fertlere geniş hürriyetler verilmesini lüzumlu ve faydalı bulmuştur. Bugünkü Avrupa ve Amerika milletlerinin tarihte misli görülmemiş medeni inkişafı bu hürriyetler sayesinde vuku bulmuştur. Fertlerin hürriyeti ile medeni inkişafı arasında sıkı bir rabıta vardır.

Tam manasıyla hür olmayan bir insanın kafası hiçbir zaman tam randımanla işleyemez. Herhangi bir şekilde esir olan ferdin kafası hür bir dimağı gibi verimli olamaz. Yaratmak kudreti ancak her bakımdan hür olan kafalarda çiçek açar.

III. Siyasi haklar - Devlet idaresinin demokratik olmasını temin eden üçüncü nevi haklar siyasi haklardır. Bu haklar halk hâkimiyeti esasından doğan haklardır. Demokrasi halk hâkimiyeti esasına dayanan hukukî nizamdır. Halkın hâkimiyeti halkın, milletin devlet idaresine iştiraki sayesinde temin olunur. Halkın devlet idaresine iştiraki ya bütün halkın camia işlerini doğrudan doğruya idare etmesi şeklinde olur veyahut devlet işleri ile uğraşacak adamları seçmesi şeklinde gerçekleşir. Malum olduğu veçhile bugün büyük demokratik devletlerde tatbik olunan usul bu temsil sembolüdür. Devlet işlerini halk tarafından seçilmiş milletvekilleri idare eder. Halk milletvekillerini seçer, seçilmiş milletvekilleri kanunlar vazeder ve idare vekillerini seçer.

Seçimlerin serbestisi demokrasinin en mühim esaslarından biridir çünkü demokrasi halk hâkimiyetidir. Halk hâkimiyeti bilhassa seçimlerde tecelli eder. Seçimler serbest olmayan ülkelerde demokrasi yoktur. Seçimler bir lüzumsuz gösterişten ibarettir. Seçim sahasında halk mutlak surette hür olmalıdır, yani halk hükümet veya muayyen bir parti tarafından gösterilmiş namzetlere oy vermeye mecbur olmamalıdır. Halk kendisinin beğendiği namzetlere oy vermelidir - ne hükümet ne de parti seçmenler üzerine hiç bir baskı yapmamalıdır. Halk istese hâkim parti veya hükümet namzetlerine de rey verebilir. Fakat bu seçmenlerin hür iradesi neticesinde olmalıdır.

Demokratik devletlerde seçimlerin serbestisi kanunlarla temin edilmiştir. Seçim için her türlü baskı memnudur. Seçim için baskı yapan memurlar ve rüşvet kullanan adamlar cezalandırılır. Serbest usulle seçilmek isteyen adaylar ya yalnız başına müstakil olarak ve yahut muayyen bir

siyasi fırkanın adamı olarak namzetliğini koyar. Siyasi haklar başlığı ile bilinen haklar seçim hakkına münhasır değildir. Milletvekili seçmek, milletvekili olmak siyasi hak olduğu gibi memur olmak, hâkim olmak gibi birçok haklar da siyasi haklardan sayılmalıdır. Biz tabî bu makalede tafsilata girecek değiliz. Demokrasilerde fertlerin hürriyetini, halkın hâkimiyetini sağlayan esaslardan biri ve en mühimi işte bu üç nevi hürriyetlerin - hakların devletçe tanınmış ve hukukça temin edilmiş olmasıdır.

Demokratik devletlerde fertlerin hürriyetini ve halkların hâkimiyetini sağlayan ikinci esas da her sahada kanunun hâkimiyetidir. Bu esas da çok mühim bir esastır. Bu esastan ayrıca başka bir makalede bahsedeceğiz.

Demokrasi ve Hürriyet

Demokrasinin istinat ettiği felsefi esaslar

Yazan: Ord. Prof Sadri Maksudi

Bugünkü Birleşik Amerika, İngiltere, İsviçre ve Fransa gibi memleketlerde gördüğümüz demokratik teşkilatın istinat ettiği yüksek prensiplerden biri hürriyet esasıdır.

Hürriyet! Ne cazip ve ne büyümlü bir kelimedir bu hürriyet kelimesi! Bu kelimenin münevver ruhların ruhlarında uyandırdığı heyecan niçin bu kadar derindir? Ve bu mefhumun ruhlarda açtığı ümit ve imkân ufukları niçin bu kadar geniştir? Çünkü “hürriyet” insanın çok tabii bir biyolojik ihtiyacının ve çok derin bir hayati temayülünü ifade eden bir mefhumdur.

Hür olmak, istediği gibi yaşamak, istediği gibi hareket etme temayülü bütün canlı varlıkların en tabii temayülüdür. Çünkü hürriyet hayatın tam ve dolu olarak tecellisi için birinci şarttır.

Bütün hayvanlarda hürriyetten mahrum olma, onların hayatiyetlerinde büyük değişikliklere sebebiyet verdiği, her sahada yapılmış tecrübelerle sabittir. Bunun bir hakikat olduğunu anlamak için kafesteki kuşların hareketlerindeki betaet (hareketsizlik) ve gevşekliği, bahçede daldan dala uçarak eğlenen serbest kuşların hareketlerindeki sürat ve çeviklikle, hayvanat bahçesindeki hayvanların gevşek hareketlerini, neşesizliklerini, gözlerindeki donukluğu serbest hayvanların hareketlerindeki kuvvet ve süratle, gözlerindeki parlaklıkla mukayese etmek kâfidir.

İdrak ve şuur sahibi olan insanlarda, bu hürriyet ihtiyaç ve teamülü diğer hayvanlara nispetle daha münkeşif (gelişmiş) bir haldedir.

İnsan hür olmak ister, hür kalmak ister. İradesi ve temayülleri üzerinde yapılan her türlü baskıdan nefret eder.

İnsanlarda hürriyet aşkı, hürriyet hasreti, hürriyetten mahrumiyetleri nispetinde inkişaf eder. Hürriyetin en harareti taraftarı hürriyetten mahrum olan insandır. Hürriyet hasretini en derinden hisseden milletler de siyasi hürriyetten mahrum milletlerdir.

Hürriyetten mahrumiyet neticesinde hayvanlarda husule gelen menfi hadiseler, insanlarda daha bariz bir surette kendini gösterir. Hürriyetten mahrum insanlarda hayat neşesi denilen ruhi halet eksilir, yavaş yavaş büsbütün zali olur (geriler). Daima ve müzmin hürriyet hasreti onların ruhi hayatlarını kemirir, ruhlarında büyük boşluklar açar. Hürriyetten mahrum insanların ruhi hayatı “fakirleşir”, ruhları kısırlaşır.

Çünkü insan için esaret hürriyetten önce ümid ufuklarının daralması demektir. Ümitsizlik haline düşürülmüş insan ruhu, zedelenmiş sakatlanmış bir insandır.

Bu hakikatlerin inkâr olunamaz delili binlerce yıllar sürmüş olan esaret tarihidir. Tarihte esir olduğu hale insanlığın yüksek vasıflarını, insanların ekseriyeti için cibilli olan (doğuştan) faziletleri muhafaza etmiş insanların adedi parmakla sayılacak kadar azdır.

Hukuki esaret gibi siyasi esaretin de milletler üzerinde icra ettiği menfi tesirler çok derindir. İstibdat hâkim olan memleketlerde insanların ruhi hayatı, hür demokrasi içinde yaşayan insanların ruhi hayatından büsbütün farklıdır. Hür cumhuriyetlerde hür insanlar daha neşelidir, daha faaldir, daha nikbindir (iyimserdir). Hür memleket insanların kafaları daha çabuk işler. Çünkü hür memleket insanları her sahada her türlü yükselme imkânlarına maliktir. Hür memleketlerde insanların hayatta muvaffak olmaları, camiada lââyık oldukları mevki alabilmeleri ancak kendi ifadelerine, kendi liyakat ve faaliyetlerine bağlıdır.

Hür vatandaşlardan tereküp eden demokratik bir ülkede insan her şeyi ancak kendisinden, kendi zekâsından, kendi bilgisinden, kendi sanatından, kendi faaliyetinden bekler.

Hür demokrasi içinde yaşayan insan ancak kendisine güvenir. Bu sayede insanlarda kendilerine güven hissi gelişir ve insanlarda kendilerine güvenin derecesi nispetinde insanlık haysiyeti hissi, izzeti nefis duygusu inkişaf eder (gelişir). Hürriyet rejiminin temin ettiği her sahada ilerleme ve yükselme imkânları insanları faaliyete sevk eder. Hür bir demokrasi içinde yaşayan insanın ruhi hayata daha kesiftir; hür muhitin, hür mücadelenin teşvik edici, müsmirleştirici (verimli hale getirici) tesiri sayesinde insanlarda yaratma, icat etme kudreti de inkişaf eder; onun için hür memleketlerde medeniyet ve kültür de daha seri bir surette yükselir. Hür demokrasilerde insan refaha, servete, içtimai mevkilere, şöhrete, camianın hürmetine ancak kendi zekâsı, kendi bilgi kendi liyakati sayesinde ulaşabilir.

İstibdatla idare edilen memleketlerde vaziyet tamamıyla bunların aksinedir: Siyasi hürriyetten mahrum memleketlerde insanlar umumiyetle neşesizdir. Bedbindirler, insanlar birbirlerine karşı itimatsızdırlar. Müstebit bir kral tarafından idare olunan memleketlerde herkes her türlü hayrı, her türlü nimeti kendi hareketlerinden, kendi meziyetlerinden değil, kraldan, hâkim müstebitten veyahut müstebidin etrafında toplanmış, müstebidin hoşlandığı nüfuzlu şahsiyetlerden bekler. Çünkü müstebit monarşilerde her türlü nimetlerin, servetin, makamların bir tek sahibi vardır: Müstebit kral. O da bu nimetleri istediği adamlara istediği şekilde, keyfi bir surette tevzi eder (dağıtır). Bu gibi bir memlekette insan kendisi için, kendi zekâsından, bilgisinden sanatından hatta ihtisasından hiçbir şey bekleyemez, bunlar vasıtasıyla hiçbir şeye de ulaşamaz, çünkü bunlara kıymet biçen her zaman bitaraf olan halkın “umumi efkârı” veyahut ihtisas erbabı değil, müstebit kral veya onun etrafındaki mahdut zümredir.

Değerli bir âlim, değerli bir devlet adamı, değerli bir sanatkâr olabilirsiniz; eğer kralın ve onun yakınlarının takdirine mazhar, himayesine nail olmadığınızsa, ilimde bir İbni Sina, siyasette bir William Pitt, sanatta bir Mikel Anj olsanız dahi kıymetiniz yoktur, çünkü müstebit monarşilerde ancak kralın âlim dediği adam âlimdir, ancak eserleri kralın hoşuna giden adam sanatkardır, ancak idaresi kralca tasvip olunan adam devlet adamıdır. Kalan bütün tebaa, bütün insanlar sıfırdır. Onların vazifesi körü körüne itaat ve kralın şahsına tapınmaktır, yani gözlerini

dikkatle krala dikerek onun arzularını, kaprislerini keşfetmeye ve ona göre hareket etmeye çalışmaktır.

İşte istibdat rejimlerinin bu inkâr edilemez mahsurlarıdır ki, beşeriyet içinde zuhur etmiş büyük mütefekkirleri ve onların arkasından giden bütün münevver beşeriyeti, istibdadın yani tek bir şahsın veya mahdut bir zümrenin kayıtsız şartsız tahakküm etmesi ve halkın siyasi esareti yerine, halk hâkimiyeti ve siyasi ve hukuki hürriyet esaslarına dayanan bir hürriyet rejimi aramaya sevk etmiştir. Bunu da hür demokrasi usulünde bulmuşlardır.

Felsefi hürriyet ve hukuki ve siyasi hürriyet – Hürriyet bütün insanların aradığı, herkesin gerçekleşmesini istediği bir vaziyet olduğu halde, herkes hürriyetin mahiyetini ve hududunu laikiyle anlamış değildir. Birçokları için hürriyet kayıtsız şartsız istediği hareketi yapmak serbestisidir.

Bu telakkinin (anlayışın) çok yanlış bir telakki olduğu uzun izahlar istemeyeceği tabiidir. Çünkü bir cemiyet içinde yaşayan bir insan için kayıtsız şartsız serbesti, tasavvuru olmayan bir şeydir. Felsefi bakımdan hürriyet ahlak ve insaniyet esaslarına aykırı olmayan hareketleri yapma serbestisidir. Hukuki bakımdan ise memlekette hâkim hukukça yasak edilmiş hareketler çerçevesi içinde serbest hareket salahiyetidir. Felsefi bakımdan da hukuki bakımdan da hürriyetin bir hududu vardır: Hürriyetin felsefi hududu başka insanların hürriyeti sahasıdır. Hukuki hududu da bu felsefi hürriyet esasına dayanan ve ancak bu esastan ilham alan kanunlardır. Hiçbir bakımdan hürriyet kayıtsız şartsız her şeyi, herhangi bir hareketi yapmak serbestisi olamaz. Kayıtsız şartsız her şeyi, her türlü akla gelen hareketi yapmak serbestisinin adı hürriyet değil zorbalıktır, düzensizliktir, başboşluktur.

1789’da Fransa’da büyük ihtilal zamanında Kurucu Meclis tarafından ilân edilmiş “insan hakları” hakkındaki beyanname hürriyeti çok haklı olarak şöyle tarif ediyordu:

Hürriyet başkasına zarar vermemek şartı ile her şeyi yapmak salahiyetidir. İnsanın tabii hakkıdır, çünkü hürriyet hayatın normal surette devamı ve hayatiyetin inkişafı için birinci şarttır. Hayat tabii olduğu için hayatın devamı ve inkişafı için lazım olan hürriyet de tabiidir. İnsan için soluk almak tabii ise, hayati bir ihtiyaç ise, soluk almak hürriyeti de tabiidir. İnsan için inanmak tabii ise inanmak hürriyeti (vicdan hürriyeti) de tabiidir. İnsan için düşünmek tabii ve hayati bir ihtiyaç ise düşünmek hürriyeti (fikir hürriyeti) de tabiidir.

Bugün demokratik devletlerde fertlerin hürriyetlerinin gerçekleşmesi şekilleri anayasalarda tespit edilmiş ve bu hürriyetlerden, bu tabii haklardan istifade, bu hürriyetlerin hiç kimse tarafından ihlal edilmemesi ceza kanunları ile temin olunmuştur.

Demokratik devletlerin insanların tabii hakları olarak tanıdığı hürriyetlerin en mühimleri şunlardır: Dar manada ferdi hürriyet, yani insanın maddi varlığının her türlü tecavüzdən masuniyeti, vicdan hürriyeti, din hürriyeti, fikir hürriyeti, söz hürriyeti, seyahat hürriyeti, mesken hürriyet ve masuniyeti, meslek intihabı hürriyeti vesaire. Hür demokrasilerde bu hürriyetler, insanların hiç kimse tarafından ihlâl edilmesi caiz olmayan tabii hakları olarak tanınmıştır.

Bunları devlet dahi ihlâl edemez. Bunlardan başka hür demokrasilerin anayasalarında bu tabii hürriyetlerin inkişafı olarak birçok içtimaî ve siyasî haklar da tespit edilmiştir.

Bu içtimai haklara misal olarak, toplanmak, toplantılar yapmak hürriyeti, cemiyetler teşkil etmek hürriyeti, okutma, mektep açma hürriyeti, konferanslar verme hürriyeti, matbuat hürriyeti gibi hürriyetler gösterilebilir; siyasi haklar da vatandaşlık haklarından ibarettir.

Bir devletin demokratik olması ancak o devlette hâkimiyetin halk elinde olmasından ibaret değildir. Hakiki demokrasi halk hâkimiyetinden başka aynı zamanda fertlerin tabii, içtimaî ve siyasî hürriyetlerini temin eden bir devlettir. Bir ülkede hâkimiyet halka ait olduğu halde insanların tabii hürriyetleri tanınmamış ise bu ülkede demokrasi yoktur. Bugünkü hakiki demokrasiler, hem halkçıdır, hem hürriyetçidir (liberal). Bu demokrasilerde hem halk hâkimiyeti sağlanmıştır, hem fertlerin tabii, içtimaî ve siyasî hürriyetleri düşünülür. Ancak bu hürriyetler temin olunmuş devlet demokrasidir. Demokrasi demek hukukî ve siyasî bakımdan tamamıyla hür olan sağlam ruhlu, ümitli, iyimser ve faal vatandaşlardan mürekkep bir camia demektir.

Demokratik Seçim Usulünün Beş Mühim Esası

Yazan: Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal

Uzun tecrübelerden sonra medeni milletler devlet idaresine ait en âdil ve makul demokratik esasları tespit etmişler. Bu esasların en mühimleri şöyle hülasa edilebilir:

- 1) Devlet içinde hâkimiyet hakkı halkın kendisine aittir.
 - 2) Bu hakkı halk namına halk tarafından serbest seçim usulleri ile seçilmiş halk mümessilleri (milletvekilleri) kullanırlar.
 - 3) Milletvekilleri hâkimiyetin tazammun ettiği (kapsadığı) salahiyetlerden teşri (yasama) salahiyeti kül halinde kendileri kullanırlar, diğer salahiyetleri (idari ve yargı salahiyeti) ise kendileri tarafından tayin edilmiş şahıs veya heyetlere havale ederler.
 - 4) Milletvekilleri intihabına şerefi lekelenmemiş bütün reşit vatandaşlar iştirak ederler.
 - 5) Seçimler şu aşağıda sayılmış beş mühim vasfı haiz olmalıdır:
 - Umumilik (genel oy ilkesi)
 - Müsavat (eşit oy ilkesi)
 - Vasıtasızlık (tek dereceli oy ilkesi)
 - Hafilik (gizli oy ilkesi)
 - Serbesti (açık sayım ilkesi)
- I. Seçim hakkının umumiliği - seçim hakkı umumi olmalıdır. Yani seçimlere iştirak hakkı bir sınıf veya zümrenin imtiyaz veya inhisarı olmayıp bütün vatandaşların umumi ve müşterek hakkı olmalıdır. Muayyen ve herkeste bulunması mümkün şartlara uygun her vatandaş Millet Meclisi azaları milletvekilleri seçimlerinde ve belediye ve vilayet meclisi azaları seçimlerinde rey verebilmelidir. Seçimlerin umumiliği her ferdin seçimlere iştiraki manasını ifade etmez. Her memlekette seçimlere iştirak hakkı birkaç makul şartlara bağlanmıştır. Bu şartların en mühimi yaş şartıdır. Bütün demokratik memleketlerde seçimlere iştirak için medeni reşitlik şarttır. Demokratik memleketlerin çoğunda medeni olgunluk yaşı olarak 21 yaş kabul edilmiştir. Çünkü ruhi inkişaf bakımından normal insanların bu yaşta kemale erdikleri ispat edilmiştir.
- 21 yaşta insanların olgunluğa erişmesi hakkındaki hüküm, ekseriyeti vasati insanları göz önünde tutarak verilmiş bir hükümdür. Müstesna şahsiyetlerin 15 yaşında tamamıyla olgun insan olduğu görüldüğü gibi, 40 yaşında da hiç inkişaf etmemiş olgunlaşmamış insanlara çok tesadüf edildiği izahattan varestedir. Vasati olarak 21 yaşını ikmal etmiş insanın müstakil düşünme kabiliyetini iktisap ettiği, muhitinde hâkim ahlaki ve hayati telakkileri tamamen benimsediği muhiti için hayırlı olacak şeyleri zararlı olacak şeylerden tefrik edebilecek bir hale geldiği, tecrübelerle sabit olmuştur.

Yirmi bir yaşı ikmal etmemiş vatandaşlar seçimlere iştirak edemezler. Seçimlere iştirak hakkından istifadeye mani olan sebeplerden biri 21 den aşağı yaştır. İkincisi, bazı şerefe leke süren cürümlerden (suçlardan) dolayı mahkûmiyettir. Bundan başka birçok memleketlerde kıtalarda bulunan askerlerin seçime iştirak etmesi de mahsurlu sayılmaktadır. Eskiden bütün memleketlerde kadınlar intihaplara iştirak hakkından mahrumdu. Bugün hemen hemen bütün hür memleketlerde kadınlara bütün siyasi haklar ve bu cümleden intihaplara iştirak hakkı da verilmiştir. Bugün kadınların siyasi haklara malik olup olmaması meselesi münakaşa mevzuu değildir.

- II. Seçim sahasında müsavat esası – Bütün vatandaşların seçimlere iştirak hakkı (intihaplarda rey verme hakkı) müsavi olmalıdır. Bu esasın mahiyeti şudur: Her vatandaş intihap hakkına aynı derecede malik olmalıdır. Her vatandaş intihap hakkına aynı derecede malik olmalıdır ve bu haktan istifadenin şartları her vatandaş için aynı olmalıdır. Mesela vatandaşların ekseriyeti muayyen seçimlerde rey hakkını ancak bir defa ve bir yerde kullandığı halde, bir imtiyazlı sınıf veya zümre iki defa veyahut iki yerde rey hakkına malik olursa, bu seçimlerin müsavat esasına aykırıdır.

Bazı memleketlerde servet sahiplerine ve lise ve yüksek tahsili yapmış olanlara iki defa rey vermek hakkı verilmiştir; (mesela Belçika’da) bu seçimler sahasında, müsavat esasına aykırıdır. Seçim hakkının umumiliği ve müsavatı birbirine bağlı esaslardır. Müsavat esasına riayet olunmadığı takdirde umumilik de bir nazariyeden ibaret kalır. Bütün seçmenleri üç bin olan bir küçük intihap dairesi farz edelim. Bu üç bin seçmenden bin biri iki reye malik zengin emlak sahibi veyahut lise tahsili yapmış adamlar olsun. Kalan bin dokuz yüz doksan dokuzu orta halli ve fakir seçmen olsun. Bu intihap dairesinde seçim hakkından istifade bin bir münevver ve zengin inhisarı olacaktır.

- III. Vasıtasızlık esası – Seçimler vasıtasız olmalıdır. Yani bir dereceli olmalıdır. Seçen vatandaş ile seçilen milletvekili arasında bir “ikinci seçmen” müntehasip sahibi) denilen seçim mutavassıtları (aracıları) olmamalıdır. Bu çok mühim bir esastır. Seçimlerin demokratik olmasının önemli şartlarından biridir. Bir dereceli seçimlerde vatandaş beğendiği milletvekilini ve yahut milletvekillerini kendisi seçiyor, iki dereceli intihap usulünde vatandaş milletvekili seçme hakkını kullanmıyor, bu hakkı kullanmayı başkasına, ikinci seçmene devrediyor.

İki dereceli seçim usulünün birçok mahsurları vardır:

- 1) Bu usulde vatandaş en kıymetli siyasi haklarından biri olan milletvekili intihap etmek hakkından feragat etmeye zorlanmış oluyor.
- 2) İkinci seçmenler zümresi memleket içinde bir nevi aristokrasi teşkil ediyor, memleket demokratik olmaktan çıkıyor.
- 3) İkinci seçmenler adetleri mahdut ve kendileri malum kimselerden ibaret olduğundan bu insanların mebus olmak isteyen zenginlerin ve yahut muayyen şahısları seçtirmek isteyen zengin ve kuvvetli partilerin “tesiri” altına düşmesi kolaylaşıyor. Farz edelim, bir intihap dairesinde 50 bin seçim hakkına malik vatandaş vardır. Bir dereceli intihap usulünde mebus olmak isteyen bir zengin ve yahut muayyen kimselere mebus seçtirmek isteyen kimseleri

mebus seçtirmek isteyen bir parti müntehipleri “nüfuzu” altına almak için 50 bin kişiden her birine maddi veya manevi bir menfaat vadetmesi icap edecektir.

Bunu yapmaya cüret edecek bir zengin adam veya parti tasavvur olunamadığı gibi elli bin vatandaşın böyle bir pazarlığa girişmesi ihtimali de hatıra gelemez, çünkü Aristo’nun dediği gibi, insanlar su gibidir: Suyun miktarı ne kadar çoğalırsa temizliği de o derece artar.

Çok zengin bir adam bu kadar kalabalığı, “ifşada” kalkışır bu derhal şayi ve malum olur, zengin namzet “tezii” olur.

Bu kadar kalabalığı bir kuvvetli parti dahi kendi namzetleri lehine rey vermeye mecbur edemez. Hâlbuki iki dereceli seçim usulünde yani elli bin vatandaşın seçim hakkı beş yüz ikinci seçmenlere devredildiği zaman bir zengin adamın ve yahut kuvvetli bir partinin beş yüz ikinci seçmenden iki yüz elli binini (yani ekseriyeti) türlü “delillerle” reylerini kullanmaya “ikna” edebilmesi mümkündür. Bunun türlü memleketlerde pek çok misali görülmüştür.

İkinci seçmenlere “nüfuz icra etmek bilhassa iktidar mevkiindekilerle partiler için çok kolaydır. İkinci seçmen mesleki bakımından kim olursa olsun, iktidar mevkiindekilerle dost geçinmeye mecburdur.

Onun için iki dereceli seçim usulü tatbik eden memleketlerde iktidar mevkiindeki partinin ikinci derecede seçmenlere “tesirini” mutlaka bir menfaat vadetmek şeklinde tasavvur etmek doğru değildir. İkinci seçmenlerin reylerini iktidar mevkiindeki partinin terviç ettiği (desteklediği) namzetler lehine kullanmaya mecbur olması için iktidar mevkiindeki partiyi darıltmamak düşüncesi kâfi bir saik olabilir.

İki dereceli intihap usulü olan memlekette ne hakiki demokrasi vardır, ne de hakiki manası ile intihap vardır. İki dereceli intihap usulünü tatbik eden ülkelerde seçmenler bir nevi aristokrasi teşkil ediyorlar. Her aristokrasi gibi bunlar halka münasebette mağrur ve mütekebbir oldukları kadar iktidar mevkiindeki partiye karşı da çok muti ve uysaldırlar. İki dereceli seçim usulü kuvvetli zümrelerin tahakküm temayülleri demokratik cereyanların “gayri meşru” birleşmesinden doğan melez bir müessesedir.

IV. Seçimlerin hâfiliği (gizliliği) – Seçimler hafi olmalıdır. Yani rey verme aleni olmamalıdır. Seçim usulü el kaldırmamak ve yahut ben reyimi falan adama veriyorum, diye bağırmamak şeklinde olursa bu aleni usul olur⁴. Keza rey verme namzedin ismini bir kâğıda yazıldığı takdirde rey kâğıdına kimlerin isminin yazıldığını başkalarının görmemesi temin edilmemiş ise bu usul de aleni usuldür.

Fransa’da seçimlerin hafiliğini temin etmek için şu tedbirler alınmıştır. Her seçmene seçmek istediği namzet veya namzetlerin isimlerini yazmak için bir kâğıt (türlü siyasi partiler kendi namzetlerinin ismi yazılmış ve yahut hazır basılmış rey pusulaları tevzi ederler) ve bir mühürlü zarf verilir. Her müntehip (seçmen) seçmek istediği namzedin ismini veya namzetlerin isimlerini yazdığı kâğıdı, rey pusulasını (ve yahut bir parti tarafından hazırlanmış rey pusulasını) mühürlü zarfa koyduktan sonra seçimlere nezaret eden heyet azasının huzurunda rey sandığına atar.

⁴ 1872 ye kadar İngilterede rey verme usulü aleni idi.

Seçmenin kâğıda hangi namzetlerin veya hangi fırka namzetlerinin ismini yazdığını başkalarının görmemesini temin için postanelerdeki telefon konuşma yerlerine benzeyen küçük odacıklar hazırlanmıştır. Seçmenler rey kâğıdını burada hangi isimleri yazdığını hiç kimsenin göremeyeceği yerde yazarlar. Fransa’da bu küçük odacıklara tecrit yeri (isoloir) ismini veriyorlar.

Bu hafilik esasının istinat ettiği sebebi anlamak için uzun düşüncelere hacet yoktur.

Hafilik esasının istinat ettiği mülahaza şöyle ifade olunabilir:

- 1) Bir seçmenin reyini A namzedine verdiğini gören ve yahut öğrenen B namzet bu seçmene ileride zarar iras etmeye kalkışması (zarar görmesine neden olması) halini bertaraf etmek
- 2) Ve bu suretle seçmenlerin tam intihap serbestisini temin etmektir.

Rey verme usulünün hafiliği çok önemli bir esastır. Aleni oy verme usulü ile yapılan seçimler serbest değildir. Bir namzedin kendi aleyhine oy verdiğini bildiği vatandaştan herhangi bir şekilde öç almaya kalkışması korkusu bir kısım vatandaşların reylerini serbest olarak vermelerine mani olabilir.

- V. Seçimlerin serbestisi – Seçimler demokratik olması için yukarıdaki şartlar kâfi değildir. Bunlardan başka seçimlerin hürriyet havası içinde cereyan etmesi, meydanlarda reylerin serbest ifadesine, muayyen namzetler lehine propaganda yapılmasına mâni olan hiçbir sebebin hiçbir engelin mevcut olmaması şarttır.

Reylerin serbest ifadesine mani olabilecek sebepler aleniliğe münhasır değildir. Bundan başka sayılamayacak kadar çok sebepler seçimlerin serbestisine mani olabilir. Mesela memlekette matbuat serbestîsinin mevcut olmaması, miting ve aleni konferansların yasaklığı, hükümetin memurlarının mitinglere iştiraklerinin yasak ilan edilmesi, büyük konferans salonlarına malik şahıs ve müesseselerin sevmedikleri parti ve namzetlerin bu salonlardan istifadesine mani olması, gazetelerin muayyen partilerin programını, dileklerini, faaliyetlerini, halktan gizlemesi, veyahut tahrif ederek tasvir etmesi ve saire. Seçimlerin tam manası ile serbest olması için bütün seçim hürriyetine mani olabilecek, yani halkın reyini serbest ifadesine mani olabilecek sebepler bertaraf edilmiş olmalıdır. Seçimler umumi bir hürriyet havası içinde cereyan etmelidir.

Bu sohbetimizin hülasası şudur: Seçim hakiki manası ile demokratik olması için, seçim hakkı umumi ve müsavi olmalıdır, seçimler bir dereceli olmalıdır. Reyler hafi usuller ile ifade olunmalıdır, reylerin serbest ifadesine mani olabilecek bütün sebepler bertaraf edilmiş olmalıdır. Seçim meselesi ile alakalı daha iki mühim mesele vardır: 1) İntihap dairelerinin büyüklüğü ve küçüklüğü meselesi (bunu ferdi intihap ve listeli intihap isimleri ile ifade ediyorlar), 2) Mütenasip (proportionnel) seçim usulü. Bunlardan başka sohbede bahsedeceğiz.

İNGİLTEREDE DEMOKRASİNİN RUHİ VE TARİHİ TEMELLERİ

Halk hâkimiyetine dayanan idare usulü, demokrasi, siyasi partilerin mevcudiyeti, partiler arası rekabet ve mücadele tazammun eder (içerir). Bu rejimin tatbik olunan ülkede her parti kendi programının milletin ihtiyaçlarına daha uygun olduğunu ve takip etmek istediği dâhili ve harici siyasetin memleketin hakiki menfaatlerini daha iyi temin ettiğini iddia eder.

Onun için her parti parlamentoya aza olarak kendi partisine mensup kimseleri seçtirmek için bütün gayretini sarf eder. Her partinin nihai gayesi parlamentoda ekseriyet teşkil ederek iktidar mevkiine geçmek ve memleketi kendi programlarına göre idare etmektir. Bu mümkün olmadığı takdirde, parlamentoda ekalliyet teşkil ettikleri takdirde, iktidar mevkiindeki partinin hareketlerini tenkid ederek ve murakabe ederek, memleket için zararlı telakki ettikleri kanunların neşrine ve tatbikine mani olmaya çalışmaktadır. Diğer tabirle hükümeti murakabe eden kuvvetli bir “muhalefet” partisi olmaktadır. Partilerin rekabetinden tabii olarak partiler arasında seçim mücadelesi doğuyor. Bu mücadele memleketin içtimai ve iktisadi şekillerine göre ve ahalinin ruhi evsafına göre türlü şekiller alıyor. Parti mücadelelerinin çok normal şartlar içinde, partiler arasında hürmet ve nezaket içinde cereyan ettiği memleketler bulunduğu gibi, bu mücadelelerin menfi şekiller aldığı memleketler de vardır.

Bazı memleketlerde demokrasi rejimin, pürüzsüz, muntazam işlememesi neden ileri geliyor?

Demokratik idare usulünün sükûn ve intizam içinde normal bir hava içinde işleyebilmesi için birçok şartlar vardır. Bazı memleketlerde, mesela Cenubi Amerika'nın bazı ülkelerine, demokratik rejimden doğan menfi hadiseler, bu şartlardan bazılarının mevcut olmamasından ileri gelmektedir.

Her şeyden evvel bütün demokrasilerin uzun tecrübelerden doğan şu hakikati hatırlamak gerektir: Partilerin yokluğu, bir tek parti sistemi zararlı olduğu gibi, partilerin çokluğu da mahzurludur.

Bugün bütün dünyada demokratik idare usulünün en normal işlediği memleket ikidir: İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri. Bu iki devlette partilerin adedi mahduttur. İngiltere’de iki yüz yıldan beri ancak iki parti vardı: Liberaller (Whigs) ve Muhafazakârlar (Tory). Ancak son yirminci asırda bir üçüncü kuvvetli bir parti teşekkül etti: İşçi Partisi (Labour).

On yedinci, on sekizinci asır zarfında İngiltere’de Liberallerle Muhafazakârlar nöbetle İngiltere’yi idare ettiler. Seçimlerde Muhafazakârlar ekseriyet kazandığı takdirde devleti onlar idare ederdi, Liberaller kazandığı takdirde onlar idare mevkiine geçerler, Muhafazakârlar çekilirdi. İngiltere’de seçimler neticesinde bir partinin iktidar mevkiinden çekilmesi, diğer partinin idarenin

başına geçmesi partiler arasında gürültüsüz, iğbirar sız (kırgınlık olmadan), gayet normal bir şekilde sükûn ve intizam ve karşılıklı hürmet ve nezaket içinde vuku bulur.

Keza Amerika'da iki parti vardır: Demokratlar ve Cumhuriyetçiler. Burada da demokratik rejim bir buçuk asırdan beri çok normal bir şekilde işlemektedir.

Bu iki memlekette demokratik rejim niçin çok normal bir şekilde işlemektedir. Biz bugünkü sohbetimizde ancak İngiltere'de demokratik rejimin muvaffakiyetli bir şekilde işleminin bazı sebeplerinden kısaca bahsetmek niyetindeyiz.

İngiltere'de demokratik idare usulünün normal bir surette işleminin sebepleri pek çoktur. Bunları biz kolaylık için iki nev'e taksim edebiliriz; Ruhi sebepler, tarihi sebepler. Bugün ispat edilmiş hakikatlerden biri şudur, bütün insanlar arasında müşterek ve umumi olan ruhi kabiliyet ve temayüllerden başka muayyen bir muhitin, muayyen bir ülkenin insanlarına mahsus birçok ruhi vasıf ve temayüller vardır. İngiliz milletinin de kendine mahsus birçok vasıfları vardır. Bu vasıflar hakkında pek çok eser yazılmış ve bu eserlerde İngiliz psikolojisi uzun uzun tahlil edilmiştir. Biz burada İngilizlerin ruhi vasıfları üzerinde fazla duracak değiliz. Bugün herkesin müşahede ve tasdik ettiği hakikat şudur: İngilizler soğukkanlı, çok muvazeneli insanlardır. Bu millete mensup fertler çabuk hislerinin tesirine kapılmazlar. Daima düşünerek hareket ederler. Bilhassa münevver İngiliz centilmenlerin içtimai ve siyasi hayatta hislerine kapılarak hareket ettiği nadiren görülür.

İngiliz kendi haklarını ısrarla korumasını bildiği gibi hasmının haklarını da tanımaya mütemayildir. İngiliz siyasi sahada karar vermeden önce, hareket geçmeden önce uzun müddet düşünür. Hareketten doğabilecek mahzur ve menfaatleri uzun uzadıya tetkik eder. İngiliz sabırlıdır, İngiliz kolay kızmaz, kızsada dahi köpürmez, muvazenesini kaybetmez.

İngiliz hususi hayatta olduğu gibi, siyaset sahasında da çok sabırlıdır. O intikam veya cezalandırmak için elverişli zaman gelinceye kadar hislerini belli etmez. İngiliz'in Napolyon gibi, Hitler gibi düşmanları vakti gelinceye kadar İngiliz'in hiddetinin derecesini takdir edememişlerdir. Bu vasıflar hiç şüphesiz dâhildeki siyasi mücadelelerin de gürültüsüz cereyanını temin eden amillerdendir.

İngiltere'de demokratik rejimin normal cereyanında ikinci mühim amil tarihi aneleridir. İngiltere'de demokrasi son asırlarda kurulmuş bir rejim değildir. İngiliz demokrasisinin kökleri derindir. Malum olduğu veçhile İngiltere'de bütün küçük Anglosakson devletlerinin birleşerek büyük bir devlet teşkil etmeleri Miladi 9.uncu asırda vuku buldu. Bu büyük Anglosakson devleti 9.uncu asrın sonlarından (878) 11.inci asrın ortalarına (1066) kadar devam etti.

Ta bu devirde İngiltere'de kralın salahiyeti tahdit edilmiş bulunuyordu. Anglosakson krallığında kralın bütün hareketlerini murakabe altında tutan halk mümessillerinden mürekkep bir akıllılar meclisi vardı.

Bidayette bütün "hür" Anglosakson bu mecliste hazır bulunma hakkına haizdir, ancak sonraları akıllılar meclisine iştirak asılların bir imtiyazı oldu. Witenagemot'un salahiyetleri çok genişti:

Bu müessese bir taraftan teşri salahiyetine haiz bir meclis idi, diğer taraftan bir yüksek mahkeme idi ve aynı zamanda bir askeri şura idi.

Witenagemot kanun vaz eder, vergiler tarh eder, vergilerin cibayetini (tahsilini) murakabe eder, yüksek mahkeme sıfatı ile birçok kazai işlere bakardı. Askeri teşkilatla, ülkenin müdafaası ile alakalı bütün işler de bu müessesenin salahiyeti dairesinde idi.

Dini işler hakkında karar vermek dahi bu meclise ait idi. Kralın bütün hareketlerini murakabe etmek bu meclisin mühim haklarından biri idi. Bu meclisin mühim hak ve imtiyazlarından biri de halktan arzuhaller kabul etmek, halkın kral tarafından tayin olunmuş memurların suiistimalleri hakkındaki şikâyetlerine bakmak ve bu hususta karar ittihaz etmektir.

Görülüyor ki Witenagemot geniş salahiyetlere malik halk hâkimiyetini temsil eden bir meclisti. Witenagemot bugünkü İngiliz parlamentosunun selefidir.

Bu rejim İngiltere’de iki asra yakın bir zaman zarfında devam etti.

1066’da İngiltere’yi Şimali Fransa’dan gene Fransızlaşmış Normanlar istila etti. Normanların şefi fatih Giyom İngiltere’de eski Anglosakson devri teşkilâtının yerine feodal sistemi ikame etti. Anglosaksonların elinden bütün arazi parçalarını aldı, bu arazi parçalarını kendi askerlerine tevzi etti. Giyom’un bütün zabıt ve neferleri İngiltere’de birer Senyör oldular. Fakat Giyom’un İngiltere’de tesis ettiği feodalite kuvvetli bir merkezîyet esasına dayanıyordu. Bu feodalite fatih Giyom’un kendisinin ve onun haleflerinin istibdat temayülleri ile telifi kabil bir feodalite idi.

Fatih Giyom istibdat temayüllerine rağmen eski Witenagemot yerine Magnum Concillum ismi ile feodal senyörlerden mürekkep bir büyük şura kurmaya mecbur olmuştu. Bidayette Magnum Concillum’un nüfuzu yoktu. Giyom ve halefleri İngiltere’yi bir müstebit kral sıfatı ile idare ediyorlardı. Fakat halk içinde hürriyet ve demokrasi ananeleri yaşıyordu. Bu hava içinde 13.üncü asrın başlarında Norman senyörlerin de krala karşı müstakil olma temayülleri belirmeye başladı.

1215 yılında bütün arazi sahibi senyörler ve Londra ahalişi birleşerek Yurtsuz Jan ismi ile maruf kralı halka hürriyet bahşeden bir fermanı neşretmeye mecbur ettiler. Daha doğrusu senyörler tarafından hazırlanmış halka hürriyetler veren, kralın salahiyetlerini tahdit eden bir vesikayı kralı imzalamaya zorladılar. İngiltere tarihinde bu mühim vesika büyük hürriyetler beratı “Magna Carta Libertatum” ismi ile malumdur.

Bu sohbetimizde büyük hürriyet beratının muhteviyatı üzerinde duracak değiliz.

En mühim esaslarını zikretmekle iktifa edeceğiz.

I – Büyük Hürriyet Beratı İngilizlerin mülk ve şahıslarının hürriyet ve masuniyetini ilan ediyordu. Bu esas Büyük Hürriyet Beratında şu şekilde ifade edilmiştir:

“Hiçbir zaman hür bir insan memleketin kanunları hilafına ve sınıfdaşlarından teşkil edilmiş bir mahkemenin kararı haricinde tevkif edilemez, mahpus tutulamaz... Herhangi bir şekilde hürriyetinden mahrum edilemez, harici kanun dışı ilan edilemez, nefyedilemez.

“Hür bir insan kendi benzerleri tarafından teşkil edilmiş ülke kanunları dışında yargılanamaz, her hangi bir şekilde hürriyetinden mahrum edilemez, mal ve mülkünden mahrum bırakılamaz, sürgün edilemez veya zarara uğratılamaz.

.... Ben kral hiç kimseye adaleti satmayacağım, adaleti ret veya tehir etmeyeceğim.

II – Büyük Şuranın müsaadesi haricinde hiçbir türlü vergi tarh edilmeyecek ve toplanmayacaktır.

III – Mali ceza olarak ve yahut vergi için hiç kimsenin zaruri eşyası haciz edilemez.

IV – Şehirlerin muhtariyeti ihlal edilmeyecektir.

V – Ruhanilerin imtiyazları ihlal edilmeyecektir.

VI – Kralın devlet arazisini tevzi hakkı tahdit edilecektir.

İngiliz milletine ta 13.ncü asırda temin ettikleri hürriyetler bunlardı.

Büyük Hürriyet Beratı'ndaki esasları Fransızların Büyük İhtilali zamanında neşrettikleri insanlık hakları “hukuku beşer” beyannamesindeki esaslarla mukayese edersek, Büyük Hürriyet Beratı çok sönük görünür. Fakat unutmayalım ki bu iki vesika arasında altı asra yakın bir zaman geçmiştir.

Hukuku beşer beyannamesi intibah devrinden sonra yeni zamanlarda zuhur etmiş bir hürriyet abidesidir. Büyük Hürriyet Beratı ise orta zamanların siyasi zulmeti içinde parlayan bir hürriyet meşalesidir.

Büyük Berat'ın ileri sürdüğü esaslar İngiltere'de birer nazari talepler olarak kalmadı. Uzağı gören basiretli ve pratik İngiliz senyörleri kralın kendisinin ve kralın memurlarının hürriyet beratına riayet etmelerini temin için lazım olan tedbirleri de düşündüler.

Kralın ve memurlarının hürriyet beratındaki esaslara uygun hareket edip etmedikleri için büyük murakabe 25 senyörden mürekkep bir komite teşkil edilmesini emrediyordu. Bu komite herhangi bir sahada hürriyet beratının esaslarının ihlal edildiğini müşahede ederse derhal büyük şurayı bundan haberdar etmekle mükellefi.

Büyük şurada toplanmış senyörler bunu krala arz ederek, kralı aynı kanuni hareketten mütevellit vaziyeti bertaraf etmeye mecbur ederlerdi.

Kral senyörlerin ihtarına göre hareket etmek istemedikleri takdirde senyörler krala karşı cezai mahiyette tedbirler almak hakkına haizdirler.

“Büyük Hürriyet Beratı”nın bu hususa ait maddesi çok manidar ve karakteristiktir.

Beratta kral diyor ki: senyörlerin sözleri (talepleri) tarafından nazarı itibare alınmadığı takdirde senyörler ve bütün nahiyeler (halk demektir) ellerindeki bütün vasıtalarla bizim aleyhimize hareket edebilirler. Yani bizim şatolarımıza el koyabilirler, arazi ve emlakımızı zapt edebilirler ve diğer bütün yollarla bizi taleplerini yerine getirmeye zorlayabilirler. Ancak benim kendimin ve zevcem kraliçe ile çocuklarımın şahısları masun kalmalıdır. Adalete mugayir hareket bertaraf edildikten sonra herkes bize eskisi gibi itaatle mükelleftir.

Görülüyor ki İngiltere'de demokrasi çok eski tarihi temellere dayanmaktadır. Elbette Witenagemot'un ve hürriyet beratının temin ettiği hürriyet ve demokrasi değildi. İngiltere'de

demokrasi bugünkü şeklini alması için İngiliz parlamentosunun daha yedi asır zarfında mücadelesi lazım olmuştur. Bu mücadelenin çok hareketli safhaları olmuştur.

Bizim bugünkü sohbetimizin gayesi İngiltere'deki demokrasi geleneğinin çok eski olduğunu hatırlatmaktır.

“Tasvir Gazetesinde SADRİ MAKSUDİ ARSAL’ın makaleleri

Çoğu “İlmi Sohbetler” sütununda ama hepsi değil.

- 21 Ekim, 1945, s.2 “Dünyada iki türlü telâkki karşı karşıya”,
- 29 Kasım,1945, s.2 "Demokrasi ve Hukuk",
- 6 Aralık, 1945, s.2 “Siyasî Partilerin ideolojileri”,
- 10 Aralık, 1945, s.2 “Demokrasinin ilmî ve ruhî esasları”,
- 23 Aralık, 1945, s.2 “Demokrasinin istinad ettiği ilmî ve felsefî esaslar”,
- 30 Aralık, 1945, s.3 “Demokrasi ve Müsavat esası”,
- 6 Ocak, 1946, s.2 “Demokrasi ve Hürriyet”,
- 11 Ocak, 1946, s.2. “Edebî Barış ve milletler birleşmesi”,
- 13 Ocak, 1946, s.3. “Milli ideoloji ve yabancı ideolojiler”,
- 20 Ocak, 1946. s.3 "Yabancı ideolojiler Yeni ideolojiler",
- 27 Ocak, 1946, s.3. "Devletlerarası hukukun geçirdiği buhran",
- 2 Şubat, 1946, s.3 "Bugünkü vaziyet",
- 17 Şubat, 1946, s.3-4 “İlim ve Hürriyet”,
- 24 Şubat, 1946, s.3 “Kadim Yunan’da ilmî muhtariyet”,
- 3 Mart, s.3 “Üniversite Muhtariyeti”,
- 10 Mart, 1946, s.3 “Üniversite Muhtariyetini zarurî kılan sebepler”,
- 17 Mart, 1946, s.3 "Tarihte bütün dünyaya hâkim olma hulyası",
- 24 Mart, 1946, s.3 “Müsbet ilimler ve felsefe”
- 31 Mart, s.3 “Tarihte veto hakkının menfî rolü”,
- 7 Nisan, 1946, s.3 “İnsanların manevî hayatında gaye ve ideallerin rolü”,
- 14 Nisan, 1946, s.3 “Milletlerin hayatında fikir ve ideallerin rolü”,
- 21 Nisan, 1946, s.3 “Avrupa medeniyetinin istikbali”,
- 28 Nisan, 1946, s.3 “Medeniyet mahsulleri ve kültür kıymetleri zail olmaz”,
- 5 Mayıs, 1946, s.3 “Demokratik seçim usulünün beş mühim esası”,
- 12 Mayıs, 1946, s.3 “Ruhî ve manevî hayatın zenginliği ve yaş”,
- 19 Mayıs, 1946, s.3 “Arap Birliği ve büyük Arap milletinin istikbali”,
- 26 Mayıs, 1946, s.3 “Amerika Birleşik Devletlerinde felsefî cereyanlar”,
- 2 Haziran, 1946, s.3 “Milletlerin hayatında Yüksek Öğrenimin rolü ve Profesörler sınıfının dilekleri”,
- 9 Haziran, s.3 “Atomun felsefî tarihi”,
- 16 Haziran, 1946, s.3 “İngiltere’de Demokrasinin ruhu ve tarihî temelleri”,
- 30 Haziran, 1946, s.3 “Beşerî camiaların hayatında propagandaların rol ve kudreti”,
- 7 Temmuz, 1946, s.2 "Tecavüzî harp tabîî bir hadise değildir"